

Příprava ředitelky mateřských škol na výkon funkce, jejich další vzdělávání

Břetislav Voženílek¹

Anotace

Příprava pedagogických pracovníků mateřských škol, výběr pedagogických pracovníků mateřských škol do funkce ředitelky, perspektivy dalšího vzdělávání ředitelky mateřských škol, cíle, hypotézy, metody, dílčí výsledky empirického výzkumu.

Úvodem

S řešením problematiky z oblasti přípravy, výběru pedagogických pracovníků mateřských škol do funkce ředitelky a jejich dalším vzděláváním se zabývá řada odborníků ze středních pedagogických škol, z vyšších odborných škol, z pedagogických center, z pedagogických fakult vysokých škol. Každý odborník posuzuje řešení uvedených oblastí z různých hledisek, proto i tento příspěvek chce přispět k rozšíření poznatků z výše uvedené problematiky.

Příprava pedagogických pracovníků mateřských škol

Současná příprava pedagogických pracovníků mateřských škol je realizována prostřednictvím studijního oboru Předškolní pedagogika a mimoškolní pedagogika. Uvedený studijní obor připravuje žáky pro kvalifikovanou výchovně vzdělávací činnost zaměřenou na výchovu a vzdělávání dětí a mládeže, popř. dospělých, rozvíjející jejich osobnost, schopnosti a zájmy. Absolventi tohoto oboru se uplatní především jako učitelé v mateřských školách, vychovatelé školských a mimoškolních zařízení. Výchova a vzdělávání směřují k tomu, aby žáci získali ucelené všeobecné a odborné vzdělání na úrovni umožňující jim jak kvalitní výkon povolání, tak další odborný růst a vzdělávání.

Pojetí výchovy a vzdělání vychází ze specifických rysů učitelké a vychovatelské přípravy na středoškolské úrovni. Jeho cíle se orientují na utváření osobnosti budoucího pedagoga, který má osvojeny potřebné vědomosti, dovednosti a vytvořeny osobnostní vlastnosti důležité pro výkon povolání. Vedle profesních cílů sleduje vzdělávání v tomto studijním oboru všeobecné vzdělávací cíle, které vedou k prohlubování obecné vzdělanostní úrovně žáka a jeho přípravu na osobní a občanský život.

Vyučovací předměty se v učebním plánu rozdělují na povinné a nepovinné. Povinné vyučovací předměty tvoří předměty všeobecné vzdělávací a předměty odborné představují základ studijního oboru a příslušné profese. Volitelné předměty reagují na profesní a zájmovou orientaci žáků. Výběr a personální zajištění volitelných předmětů je v kompetenci ředitelky školy. Součástí odborné přípravy je odborná pedagogická praxe. Zaměření průběžné a souvislé praxe je vymezeno v učebním plánu a její organizace je v kompetenci ředitelky školy.

Do 1. ročníku studijního oboru Předškolní a mimoškolní pedagogika se přijímají absolventi 9. ročníku základní školy, kteří splnili podmínky přijímacího řízení a zdravotní kritéria. Do studijního oboru jsou přijímáni uchazeči, u nichž je patrný vztah k práci s dětmi a mládeží, mají potřebné pohybové, výtvarné a hudební schopnosti, předpoklady k výraznému mluvenému projevu bez poruch a vad řeči.

Studium je zakončeno maturitní zkouškou. Absolventi se mohou dále vzdělávat studiem ve vyšší odborné škole, na vysoké škole nebo v pedagogických centrech.

¹(bretislav.vozenilek@pedf.cuni.cz) UK PedF ÚVRŠ, Myslíkova 7, 110 00 Praha 1

Perspektivy přípravy pedagogů mateřských škol z hlediska záměrů „Bílé knihy“

Institucionální předškolní vzdělávání podporuje výchovné působení rodiny, doplňuje je o specifické podněty, rozvíjí je a obohacuje. Stává se tak místem, kde děti získávají především sociální zkušenosti, základní poznatky o životě kolem sebe a první podněty pro pokračující vzdělávání a celoživotní učení.

Předností institucionálního předškolního vzdělávání je odborné vedení dětí a cílevědomé vytváření vhodných podmínek pro jejich rozvoj a vzdělávání. V případě potřeby zde dochází ke kompenzaci nedostatků v uspokojování potřeb dítěte i v jeho rozvojové stimulaci. Institucionální předškolní vzdělávání je dnes organizováno především v mateřských školách a zahrnuje zpravidla děti od tří do šesti let.

Předškolní vzdělávání není povinné. Svým pojetím, výchovným zaměřením a organizací života má pozitivní vliv na pozdější úspěšnost dětí, úroveň jejich výkonů i schopnost společenské integrace. V současnosti se objevuje nová potřeba ve zdůvodněných případech umožnit jako výjimku zařazení dítěte mladšího tří let, neboť 20 % dětí se podle výzkumů rodí do neúplných rodin.

Vzhledem k významu předškolního vzdělávání jako počáteční etapy celoživotního učení je třeba dále zlepšovat jeho kvalitu a dostupnost. Hlavními podmínkami pro to jsou upevnění předškolního vzdělávání v systému celoživotního vzdělávání a jeho dostupnost, přehodnocení cílů a obsahu předškolního vzdělávání a **zvyšování kvalifikace pedagogů v předškolním vzdělávání.**

V rámci celoživotního vzdělávání bude žádoucí podporovat rozvoj:

- programů zajišťujících dětem mladším tří let kvalitní péči a výchovu zejména prostřednictvím práce s rodinou, resp. matkou;
- programů, které by zejména v případě dětí se zvláštními výchovnými a vzdělávacími potřebami vyrovnávaly znevýhodnění dětí (fungující jako terapeutické prostředí pro dítě, napomáhající v prevenci a včasné diagnostice vývojových poruch apod.) se zvláštním zřetelem ke specifitě romské populace;
- programů, které by (v případě zájmu rodičů) umožňovaly parciální účast dětí, jež jsou v péči rodiny, na institucionální výchově a vzdělávání, obohacující aktivity dítěte a odborně podporující jeho osobnostní i sociální rozvoj.

V rámci celoživotního vzdělávání se dále předpokládá:

- vypracovat rámcový program pro předškolní vzdělávání a v něm nově formulovat rámcové cíle, obsah a předpokládané výsledky vzdělávání (kompetence dítěte);
- stanovit podmínky, za nichž může být předškolní vzdělávání uskutečňováno;
- zabezpečit aplikaci rámcového programu podle konkrétních podmínek škol a dětí (školní kurikula);
- vymežit část státních prostředků na grantovou podporu výzkumných programů pro zkvalitňování předškolního vzdělávání.

Vzhledem k potřebě zvládat širší spektrum odborných, speciálně pedagogických i sociálních znalostí a dovedností pedagogů v předškolním vzdělávání je požadováno:

- zajistit jejich vysokoškolské vzdělávání na úrovni bakalářského studia na pedagogických fakultách univerzit nebo na vyšších odborných školách;
- změnu požadovaného studia a kvalifikace zajistit legislativně.
- finančně zajistit vznik nového studijního oboru pro přípravu pedagogů předškolního vzdělávání a kompenzačních programů pro pedagogy z praxe;
- rozvíjet i jiné formy dalšího vzdělávání v rámci pedagogických center.

Výběr pedagogických pracovníků mateřských škol do funkce ředitelky, konkurzní řízení

V platnosti je stále Vyhláška MŠMT ČR č. 24/2000 Sb., kterou se změnila vyhláška MŠMT ČR č. 187/1991 Sb., o sestavování konkursních komisí a pravidlech jejich činností pro konkurzní řízení na vybrané funkce v oblasti školství, ve znění vyhlášky MŠMT ČR č. 251/1996 Sb. O průběhu a výsledcích konkurzů na místa ředitelky v mateřské škole nebylo v empirickém výzkumu vysloveno mnoho záporných názorů. S publikováním získaných zkušeností z přípravy na konkurz, prožitků z průběhu vlastního konkurzu se ředitelky mateřských škol zabývají v širším pojetí než jejich kolegyně a kolegové z jiných typů škol a školských zařízení. Výše uvedená vyhláška obsahuje pozitivní změny, na které pedagogičtí pracovníci mateřských škol reagují pozitivně. V souvislosti s projednáváním nového školského zákona a předpisů s ním souvisejících je žádoucí zvážit, zda by funkce ředitelky mateřských škol neměla být obsazována na základě výsledků výběrového řízení.

Cíle, hypotézy, metody, dílčí výsledky empirického výzkumu

Na teoretickou část příspěvku navazuje část výzkumná. Čtenář má možnost seznámit se s cíli, hypotézami, metodami a dílčími výsledky empirického výzkumu k výběru, přípravě pedagogických pracovníků na funkce ředitelky mateřských škol a jejich dalšího vzdělávání. Přesto, že do příspěvku byly zařazeny dílčí výsledky z empirického výzkumu byla provedena i analýza stanovených hypotéz, resp. jejich potvrzení či popření.

Stanovení cílů pedagogického výzkumu:

- (a) zjistit jakým způsobem se má uskutečnit výběr pedagogických pracovníků do funkce ředitelky v mateřské škole;
- (b) zjistit jakým způsobem se má uskutečnit příprava pedagogických pracovníků na výkon funkce ředitelky v mateřské škole;
- (c) zjistit jakým způsobem se má uskutečnit další vzdělávání ředitelky v mateřské škole.

Stanovení hypotéz:

Skupina A.

A. 1 Jmenování pedagogického pracovníka do funkce ředitelky v mateřské škole má být provedeno na základě výsledků výběrového řízení.

A. 2 Jmenování pedagogického pracovníka do funkce ředitelky v mateřské škole má být provedeno na základě výsledků konkurzního řízení.

Skupina B.

B. 1 Pedagogický pracovník, který se rozhoduje stát se ředitelkou v mateřské škole má zájem absolvovat přípravu v pedagogickém centru.

B. 2 Přípravu pedagogických pracovníků na výkon funkce ředitelky mateřské školy mají zajišťovat i jiné vzdělávací instituce, které mají schválenou akreditaci MŠMT ČR.

B. 3 Pedagogický pracovník, který se rozhoduje stát se ředitelkou v mateřské škole má zájem absolvovat přípravu pouze na pedagogické fakultě v akreditovaném typu studia.

B. 4 Pro pedagogické pracovníky - kandidátky na místo ředitelky v mateřské škole je dostačující 60 hodin výuky a samostudia.

Skupina C.

C. 1 Další vzdělávání ředitelky mateřských škol má zajišťovat pedagogické centrum.

C. 2 Další vzdělávání ředitelky mateřských škol mohou zajišťovat i jiné vzdělávací instituce, které mají schválenou akreditaci MŠMT ČR.

C. 3 Další vzdělávání ředitelek mateřských škol mají zajišťovat pouze pedagogické fakulty.

Použité metody empirického výzkumu:

Do empirického výzkumu bylo zapojeno celkem 134 ředitelek mateřských škol z okresu Praha 4, Hradec Králové, Pelhřimov, Ústí nad Labem. Výběr respondentek byl proveden náhodně. Pro empirický výzkum byla použita metoda dotazníku a metoda rozhovoru. Pro první etapu zpracování výsledků bylo použito třídění prvního stupně.

Díličí výsledky empirického výzkumu:

Skupina A.

A. 1 Doporučujete, aby výběr pedagogického pracovníka do funkce ředitelky mateřské školy byl proveden výběrovým řízením ?

ano	ne	neodpovědělo
66	47	21
49,3 %	35,1 %	15,6 %

Ze zjištěných údajů vyplývá, že 49,3 % pedagogických pracovníků doporučuje, aby výběr do funkce ředitelky mateřské školy byl proveden výběrovým řízením a 35,1 % respondentek se domnívá, že tomu tak nemá být. Na výše uvedenou otázku odpovědělo 113 respondentek z celkového počtu 134. Hypotéza A. 1 byla potvrzena.

A. 2 Doporučujete, aby výběr pedagogického pracovníka do funkce ředitelky mateřské školy byl proveden konkurzním řízením?

ano	ne	neodpovědělo
75	41	18
56 %	30,6 %	13,4 %

Mezi pedagogickými pracovníky je 56 % ředitelek mateřských škol, které doporučují organizovat výběr do funkce konkurzním řízením. 30,6 % respondentek uvedlo, že si nepřeje konkurzní řízení v souvislosti s výběrem do funkce ředitelky mateřské školy. Na výše uvedenou otázku odpovědělo 116 respondentek z celkového počtu 134. Hypotéza A. 2 byla potvrzena.

Skupina B.

B. 1 Ucelenou přípravu pedagogických pracovníků na výkon funkce ředitelky mateřské školy má zajišťovat pedagogické centrum.

ano	ne	neodpovědělo
100	25	9
74,6 %	18,7 %	6,7 %

Výsledky ukazují, že 74,6 % respondentek má zájem, aby ucelená příprava pedagogických pracovníků na výkon funkce ředitelky mateřské školy zajišťovala Pedagogická centra. Na výše uvedenou otázku odpovědělo 125 respondentek z celkového počtu 134. Hypotéza B. 1 byla potvrzena.

B. 2 Ucelenou přípravu pedagogických pracovníků na výkon funkce ředitelky mateřské školy mají zajišťovat i jiné vzdělávací instituce, které mají schválenou akreditaci MŠMT ČR.

ano	ne	neodpovědělo
87	39	8
64,9 %	29,1 %	6 %

Jak ukazují výsledky z empirického výzkumu 64,9 % respondentek se domnívá, že ucelenou přípravu na výkon funkce ředitelky mateřské školy mohou zajišťovat i jiné vzdělávací instituce, které mají akreditaci MŠMT ČR. Na výše uvedenou otázku odpovědělo 126 respondentek z celkového počtu 134. Hypotéza B. 2 byla potvrzena.

B. 3 Ucelenou přípravu pedagogických pracovníků na výkon funkce ředitelky mateřské školy mají zajišťovat pouze pedagogické fakulty.

spíše ano	určitě ano	spíše ne	určitě ne	neodpovědělo
39	33	33	23	6
29,1 %	24,6 %	24,6 %	17,2 %	4,5 %

Při analýze výsledků uvedených v tabulce lze konstatovat, že 53,7 % respondentek je pro to, aby ucelenou přípravu na výkon funkce ředitelky mateřské školy zajišťovaly pedagogické fakulty (spíše ano + určitě ano). Na straně druhé 41,8 % respondentek je opačného názoru. (spíše ne + určitě ne). Na výše uvedenou otázku odpovědělo 128 respondentek z celkového počtu 134. Hypotéza B. 3 nebyla potvrzena, proto bude provedena hlubší analýza zjištěných výsledků za pomoci dalších metod.

B. 4 Počet hodin ucelené přípravy pedagogického pracovníka na výkon funkce ředitelky mateřské školy má být:

40 hodin	60 hodin	80 hodin	100 hodin	více než 100 h.	neodpovědělo
18	24	31	34	1	22
13,4 %	17,9 %	23,1 %	28,7 %	0,8 %	16,1 %

Pro organizátory ucelené přípravy pedagogických pracovníků může být zajímavé, že je doporučovaná časová dotaci ve výši 100 hodin (28, 7 % odpovědí), ve výši 80 hodin (23, 1 % odpovědí). Na výše uvedenou otázku odpovědělo 112 respondentek z celkového počtu 134. Hypotéza B. 4 ne byla potvrzena.

Skupina C.

C. 1 Další vzdělávání ředitelek mateřské školy má zajišťovat pedagogické centrum

spíše ano	určitě ano	spíše ne	určitě ne	neodpovědělo
80	40	6	0	8
59,7 %	29,8 %	4,5 %	0 %	6 %

Zjištěné výsledky, které jsou uvedeny v tabulce jednoznačně potvrzují, že významné místo v dalším vzdělávání ředitelek mateřských škol zaujímají pedagogická centra, neboť 89, 5 % respondentek odpovědělo spíše ano + určitě ano). Na výše uvedenou otázku odpovědělo 126 respondentek z celkového počtu 134. Hypotéza C. 1 byla potvrzena.

C. 2 Další vzdělávání ředitelek mateřských škol mohou zajišťovat i jiné vzdělávací instituce, které mají schválenou akreditaci MŠMT ČR.

spíše ano	určitě ano	spíše ne	určitě ne	neodpovědělo
56	44	19	3	12
41,8 %	32,8 %	14,2 %	2,2 %	9 %

Důvěra k jiným vzdělávacím institucím, které mají schválenou akreditaci MŠMT ČR je v dalším vzdělávání ředitelek mateřských škol vyjádřena 73, 6%. Ukazuje se např., že bývalá Střediska pro další vzdělávání, Služba škole apod. v okresech měla v dalším vzdělávání odpovídající úroveň. Na výše uvedenou otázku odpovědělo 122 respondentek z celkového počtu 134. Hypotéza C. 2 byla potvrzena.

C. 3 Další vzdělávání ředitelek mateřských škol mají zajišťovat pouze pedagogické fakulty

spíše ano	určitě ano	spíše ne	určitě ne	neodpovědělo
45	19	39	18	13
33,6 %	14,2 %	29,1 %	13,4 %	9,7 %

Na základě získaných výsledků lze konstatovat, že důvěra dalšího vzdělávání ředitelek mateřských škol k pedagogickým fakultám není vždy kladně vyjádřena. 47,8% respondentek se domnívá, že další vzdělávání má probíhat na pedagogické fakultě (spíše ano a určitě ano). 42, 5% respondentek vyslovilo opačný názor (spíše ne a určitě ne). Na výše uvedenou otázku odpovědělo 121 respondentek z celkového počtu 134. Hypotéza C. 3 nebyla potvrzena.

Závěr

Jak teoretická východiska, tak získané dílčí výsledky z empirického výzkumu ukazují, že ucelenou přípravu pedagogických pracovníků na výkon funkce ředitelky mateřské školy a jejich další vzdělávání mají zajišťovat zejména pedagogická centra, jiné instituce se schválenou akreditací. Rozdílné názory se vyskytují mezi ředitelkami mateřských škol při posuzování studijních programů pedagogických fakult. Pro vzdělávací instituce může být inspirativní požadavek respondentek na vyšší počtu hodin ucelené výuky jak na přípravu, tak při vlastním výkonu funkce ředitelky mateřské školy. Určitý stupeň polemiky mezi ředitelkami mateřských škol může být vyvolán v souvislosti s jejich vysokoškolskou přípravou, jak vyplývá z doporučení Bílé knihy.

Literatura

- [1] Kotásek, J. et.al: Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha. Praha: ÚIV v nakladatelství Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8.
- [2] Voženilek, B.: Manažerská praxe jako součást přípravy řídicích pracovníků ve školství. In. Sborník Připravujeme učitele pro 21. století a vstup do Evropy? Olomouc: Univerzita Palackého, 1998, s. 273–281.
- [3] Voženilek, B.: Management výchovy mimo vyučování. In. Sborník z konference Multikulturní výchova v období globalizace. Olomouc: PedF UP, 1999, s. 182–189.
- [4] Voženilek, B.: Pedagogický výzkum v ČR. In. Sborník příspěvků z VIII. celostátní konference ČAPV. Liberec: Technická univerzita, 2000. ISBN 80-7083-468-4.
- [5] Voženilek, B.: Empirický výzkum: výběr, příprava pedagogických pracovníků mateřských škol do funkce ředitelek, další vzdělávání ředitelek mateřských škol.